

Г. В. Фр. Хегел

ФИЛОСОФИЯ НА ПРАВОТО

София, 2018

ПРЕВОДЪТ Е НАПРАВЕН ПО:

1. Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse zum Gebrauch für seine Vorlesungen; Grundlinien der Philosophie des Rechts von D. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Ordent. Professor an der Königl. Universität zu Berlin, Berlin 1821, In der Nicolaischen Buchhandlung;
2. G. W. F. Hegel, Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse. Mit Hegels eigenhändigen Notizen und den mündlichen Zusätzen, in G.W. F. Hegel, Werke in zwanzig Bänden, Suhrkamp, Frankfurt an Main, 1970, съобразен с Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse zum Gebrauch für seine Vorlesungen von D. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Ordent. Professor an der Königl. Universität zu Berlin,, Berlin 1821, In der Nicolaischen Buchhandlung, Neue Ausgabe von Georg Lasson, Pastor an San Bartolomäus, Berlin; Leipzig 1911, Verlag von Felix Mainer.

Превод: Иван С. Стефанов – първа и втора част; Димитър Денков – редакция първа и втора част, превод на трета част и на ръкописните бележки от § 1 до § 180, бележки под линия, послеслов.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Иван С. Стефанов, Димитър Денков, превод, 2018

© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0329-5

ГЕОРГ ВИЛХЕЛМ ФРИДРИХ ХЕГЕЛ

ЕСТЕСТВЕНО ПРАВО И
НАУКА ЗА ДЪРЖАВАТА В ОБЩ ПЛАН,
ИЛИ
ОСНОВНИ ЧЕРТИ НА
ФИЛОСОФИЯТА НА ПРАВОТО

Превод от немски
Иван С. Стефанов
Димитър Денков

Съдържание

Предговор.....9

Увод. § 1–33 27

Първа част.

Абстрактното право

§ 34–104 / 89

Първи раздел.

Собствеността. § 41–71..... 99

А. Встъпване във владение. § 54–58 115

В. Потребление на вещта. § 59–64 124

С. Отчуждаване на собствеността. § 65–70 137

Преход от собствеността към договора. § 71 148

Втори раздел.

Договорът. § 72 –81..... 151

Трети раздел.

Неправото. § 82–104..... 168

А. Неумишлено неправо. § 84–86 171

В. Измама. § 87–89..... 173

С. Принуда и престъпление. § 90–103 175

Преход от правото към моралността. § 104 195

Втора част.

Моралността

§ 105–141 / 201

Първи раздел.

Умисълът и вината. § 105–118214

Втори раздел.

Намерението и благото. § 119–128222

Трети раздел.

Доброто и съвестта. § 129–140242**Преходът от моралността към нравственост.** § 141283

Трета част.

Нравствеността

§ 142–360 / 289

Първи раздел.

Семейството. § 158–181305**А. Бракът.** § 161–169307**В. Имуществото на семейството.** § 170–172321**С. Възпитанието на децата****и разпадането на семейството.** § 173–180324**Преход от семейството****към гражданското общество.** § 181337

Втори раздел

Гражданското общество. § 182–256338**А. Системата на потребностите.** § 189–208345**а) Характерът на потребността****и нейното удовлетворяване.** § 190–195346

б) Характерът на труда. § 196–198	350
с) Имуществото. § 199–208	352
В. Правосъдието. § 209–229	359
а) Правото като закон. § 211–214	360
б) Наличното битие на закона. § 215–218	366
с) Съдът. § 219–229.....	372
С. Полицията и корпорацията. § 230–256	381
а) Полицията. § 231–249.....	381
б) Корпорацията. § 250–256.....	393
Трети раздел	
Държавата. § 257–360.....	398
А. Вътрешното държавно право. § 260–329	406
I. Вътрешното устройство за себе си. § 272–320	430
а) Владетелската власт. § 275–286.....	438
б) Правителствената власт. § 287–297	454
с) Законодателната власт. § 298–320	462
II. Суверенитетът спрямо външното. § 321–329	486
В. Външното държавно право. § 330–340	494
С. Световната история. § 341–360	500
Послеслов към второто българско издание	
Философия на правото в исторически контекст.....	511

Предговор

НЕПОСРЕДСТВЕНИЯТ ПОВОД ЗА ИЗДАВАНЕТО НА този труд е потребността да дам на моите слушатели ръководство за лекциите по *философия на правото*, които чета в съответствие със задълженията си. Този учебник е по-нататъшно и преди всичко по-систематично изложение на същите основни понятия от тази част на философията, които вече се съдържат в предназначенията за пособие към моите лекции *Енциклопедия на философските науки* (Хайделберг, 1817).

Но обстоятелството, че моят труд ще бъде отпечатан и с това ще привлече вниманието на по-широка публика, ме принуждава да изложа тук по-подробно бележките, чиято цел най-напред беше да се споменат накратко сродните или отклоняващите се представи за предмета, да се набележат по-нататъшните изводи и други подобни неща – това, което би получило съответно обяснение в лекциите, за да се пояснява от време на време абстрактното съдържание на текста и по-широко да се вземат под внимание разпространените в наше време представи. Така възникнаха множество по-обширни забележки, отколкото изискват целта и стилът на един компендиум. Но един истински компендиум има за предмет разглежданото като завършено съдържание на науката и характерно за него е, с изключение може би на малки добавки тук-там, преди всичко да систематизира и подреди съществените моменти на едно съдържание, което отдавна е също толкова признато и известно, колкото са разработени правилата и маниерът на изложение на неговата форма. От една философска работа читателите не очакват тази форма вече поради това, че според тяхната представа създаването от философията трае една нощ, колкото платното на Пенелопа, която всеки ден трябва да го започва отначало.

Преди всичко настоящият труд се различава от един обикновен компендиум по метода, който представлява ръководното начало в него. Но тук се предполага, че философският начин на прехода от един въпрос към друг и на научното доказателство, този спекулативен начин на познание, изобщо съществено се различава от други начини на познание. Само вникването в необходимостта на едно такова различие може да избави философията от позорния упадък, в който е затънала днес. Мнозина схванаха или по-скоро почувстваха, отколкото схванаха, недостатъчността на формите и правилата на предишната логика, на дефинирането, делението и умозаклучението, съдържащи правилата на разсъдъчното познание, за спекулативната наука и тогава отхвърлиха тези правила, разглеждани само като окриви, за да говорят произволно това, което им повелява сърцето, фантазията, случайният наглед; но доколкото все пак не може да се мине без рефлексия и отношения на мисли, те безсъзнателно работят с презирания метод на съвсем обикновеното умозаклучение и разсъждение. Същината на спекулативното знание разработих подробно в моя труд „Науката Логика“ и затова в настоящия очерк добавих само тук-там пояснения за процеса и метода. Поради конкретното и в себе си толкова многообразно естество на предмета ние се отказахме от това навсякъде във всички детайли да показваме и изтъкваме логическите преходи. При предпоставено запознаване с научния метод това отчасти може да се смята за ненужно, отчасти от само себе си ще стане очевидно, че цялото, както и разработката на неговите части се основават на духа на Логиката. И аз бих искал настоящото изследване да се схваща и преценява преди всичко от тази страна. Защото в него става дума за науката, а в науката съдържанието същностно е свързано с формата.

Наистина често чуваме от онези, които, изглежда, най-сериозно се отнасят към науката, че формата е нещо външно и безразлично за предмета и че всичко зависи от предмета и по-нататък задачата на автора, особено на философския автор, се състои в това да открива *истини*, да казва *истини*, да разпространява *истини* и правилни понятия. Ако се разгледа как тази задача действително се осъществява, ще се окаже, от една страна, че отново

се говорят старите глупости и се предлага на всички да ги слушат – занимание, от което има известна полза за възпитанието и пробуждането на душите, макар че би могло да се разглежда по-скоро като съвсем излишно усилие – защото „имат Моисея и пророците: нека ги слушат“¹.

Учудват преди всичко тонът и претенцията, които се разкриват тук, като че ли на света му липсват само тези усърдни разпространители на истини и като че ли изтърканите истории се нуждаят от нови и нечувани истини и ние трябва да ги вземаме под внимание именно „в наше време“. От друга страна обаче, виждаме, че това, което се представя за такива истини от едни, именно чрез подобни истини се измества и отхвърля от други. Как да се изтъкне в този сблъсък на истини това, което не е старо или ново, а трайно, как да се разкрие в тези безформено разливащи се разсъждения, как да го различим и потвърдим иначе освен чрез науката?

При това *истината за правото, нравствеността, държавата* е също толкова стара, колкото открито е изложена в *публичните закони, публичния морал и религията* и е общоизвестна. От какво още има нужда тази истина, ако мислещият дух не е удовлетворен от това да я има по този най-достъпен начин, освен от това да бъде също *схваната* и да се придаде на вече само по себе си разумното съдържание разумната форма, за да може то да се яви като оправдано за свободното мислене, което не може да остане при *даденото*, независимо дали то се основава на външния позитивен авторитет на държавата, на съгласието на хората или на авторитета на вътрешното чувство и сърцето, и на непосредствено определящото свидетелство на духа, а изхожда от себе си и именно затова изисква знание за себе си в най-дълбоко единение с истината?

Обичайната позиция на непредубедения човек е да се придържа с доверие и убеденост към публично признатата истина и на тази основа да гради своя начин на действие и стабилно положение в живота. Против тази обичайна позиция изтъкват

¹ Библия. Лук. 16:29. – Б.пр.

привидното затруднение по какъв начин от безкрайно *различните мнения* да се различи и открие това, което е общопризнато и общовалидно в тях; и изтъкнатото затруднение лесно може да се приеме за правилно и наистина сериозно отношение към въпроса. В действителност тези, които се гордеят с това затруднение, се намират в положението да не виждат заради дърветата гората и тук е налице само съмнението и затруднението, което те сами си създават; дори това тяхно съмнение и затруднение е по-скоро доказателство, че те искат нещо различно от общопризнатото и общовалидното, от субстанцията на правното и нравственото. Защото, ако наистина е ставало въпрос за това, а не за *суетността* и *странността* на своето мнение и съществуване, те биха се придържали към субстанциално правното, а именно към повелите на нравствеността и на държавата и биха подредили своя живот според тях. По-нататъшното затруднение обаче идва оттам, че човекът *мисли* и в мисленето търси своята свобода и основанието на нравствеността. Това право, колкото и да е възвишено, колкото и да е божествено, се превръща в неправо, ако за мислене важи само това, и мисленето знае себе си като свободно само тогава, когато се отклонява от *общоприетото* и *общовалидното* и трябва да си измисля нещо особено.

Представата, че свободата на мисленето и на духа изобщо се доказва само чрез отклонение от публично признатото и дори чрез враждебно отношение към него в наше време най-здравоможа да се вкорени в *отношението към държавата* и съобразно с това изглежда странно, че една философия на държавата всъщност има за задача да измисли и даде *също теория*, и то една нова и особена теория. Разглеждайки тази представа и свързаната с нея дейност, можем да си помислим, че сякаш в света още не е имало държава и държавно устройство, че те и сега липсват и че едва *сега* – и това *сега* все още продължава – следва да се започне съвсем отначало и че нравственият свят само е очаквал едно такова сегашно измисляне, вникване и обосноваване. За *природата* признават, че философията следва да я познава такава, *каквато е*; че философският камък се крие *някъде*, но в *самата природа*; че в себе си природата е *разумна* и че знанието трябва да изследва и да схване в понятия този присъстващ в нея *действ-*

вителен разум, да изследва и схване не показващите се на повърхността образувания и случайности, а нейната вечна хармония, но като *иманентен* неин закон и същност. Напротив, според това *нравственият свят*, държавата, самият той, разумът, както се осъществява в елемента на самосъзнанието, не трябва да се радва на щастието да е разумът, който на дело е достигнал до сила и мощ в този елемент, утвърдил се е в него и му е присъщ.²

² **Добавка.** Съществуват два вида закони: закони на природата и закони на правото. Законите на природата са безусловни и са валидни такива, каквито са; те не могат да изчезнат, макар че в отделни случаи може да се действа против тях. За да знаем в какво се състои законът на природата, трябва да я познаваме, защото тези закони са истинни: само нашите представи за тях могат да бъдат погрешни. Критерият на тези закони е вън от нас и нашето познаване не прибавя нищо към тях, не ги благоприятства: може да се разширява само познанието ни за тях. Познаването на правото е, от една страна, също такава, а от друга – не е. Ние се запознаваме с тези закони също като с такива, каквито те чисто и просто са; така те повече или по-малко са известни на гражданина и позитивният юрист остава в не по-малка степен при това, което е дадено. Но разликата е тази, че при правните закони се възвисява духът на разглеждането и вече различието на законите обръща вниманието върху това, че те не са абсолютни. Законите на правото са закони, произлизащи от хората. Вътрешният глас може да влезе в колизия с тях или да се присъедини към тях. Човекът не остава при съществуващото, а твърди, че има в себе си мярката за правото; той може да се подчини на необходимостта и на властта на външен авторитет, но никога по същия начин, както на необходимостта на природата, защото вътрешната му същност винаги му казва какъв трябва да бъде – и той намира в самия себе си потвърждение или непотвърждаване на това, което е валидно. В природата най-висшата истина е, че изобщо има закон; в законите на правото предписанието е валидно не защото съществува, а всеки изисква то да съответства на неговия собствен критерий. Тук следователно е възможен конфликт между това, което е, и това, което трябва да бъде, между биващото в себе си и за себе си право, което остава неизменно, и произволността на определянето на това, което трябва да важи като право. Такова разделяне и такава борба се среща само в областта на духа и тъй като това предимство на духа изглежда да води до раздор и нещастие, то често отпращат от произвола на живота към изучаването на природата и я вземат за образец. Но именно в тези противоположности между биващото в себе си и за себе си право и това, което произволът прави валидно като право, лежи потребността